

πάνυ δικαίως μεταξὺ τῶν πρώτων διδασκάλων τοῦ γένους θὰ εὐλογῶσι διὰ παντός οἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ μνηταί, οἱ εὐτυχῆσαντες ἢ ἀκροασθῶσι τῶν σοφῶν διδασκάλων του.

Λιωνία εἶη ἡ μήμη σου, σεβαστὲ διδάσκαλε καὶ ἀείμνηστε συναδελφε!

Ο ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ ΜΟΥ ΛΟΓΟΣ*

(Τῇ 27ῃ Ὀκτωβρίου 1845, ἡμέρα Σαββάτου, ἐξεφώνησα τὸν λόγον τούτον, κατὰ τὴν ἐνδοξὴν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος παραδόσεων μου ὡς καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς ἱστορίας.)

Κύριοι!

Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, μέρος τῶν ὁποίων τὴν διδασκαλίαν ἠδύοκῆσεν ἡ Α. Μ. ἢ ἀναθήσει εἰς ἐμέ, ἔχουσι τοσαύτην τὴν ἐμβριθεῖαν καὶ τὴν σπουδαιότητα, καὶ τοσαύτα παρέχουσι ἀγαθὰ καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ἀπλῶς, καὶ εἰς ἕκαστον ἀνθρώπον ἰδίως, ὥστε τοῦ καθηκόντος νομίζομεν πρὶν ἀρχίσωμεν τὰς ἰδίας παραδόσεις ἡμῶν, νὰ προσδιορίσωμεν τὰῦτα, ὅσον ὁ καιρὸς μᾶς τὸ συγχωρεῖ, ἀκριβέστερον, ὅπως πρότερον γείνη ὑμῖν γνωστόν, ὁποῖόν τι εἶνε τὸ ἀντικείμενον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην καὶ ὑμεῖς, κύριοι, ἔχετε τὸν ἐπαινετὸν πόθον καὶ τὴν σταθερὰν θέλησιν, καὶ ἐγὼ οὐδενὸς θέλω φειδῆσθαι ἀναγκαίου πρὸς τὴν πρόοδον ὑμῶν καὶ ἐπίδοσιν. Ἄλλὰ τὰ παρεχόμενα παρὰ τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἀγαθὰ εἶνε τόσοσιν παντοῖα καὶ τόσοσιν πολλά, ὥστε ὁ θέλων νὰ ἠμιλήσῃ περὶ αὐτῶν ἀναγκάζεται νὰ εἴπῃ καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀπορῶν: Τί πρώτον, τί ἔπειτα, τί δ' ὕστατον καταλέξω. Ὁμως δ' ἡμεῖς τυλιγῶντες ἐπιχειροῦμεν σήμερον νὰ ὑποδείξωμεν ἐν ὀλίγοις τὰς τε νοητικὰς ἢ ἠθικὰς, καὶ τὰς ὑλικὰς ὠφελείας, ὅσας παρέχουσι.

Αἱ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, κύριοι, τὰς μὲν ἰδίως λεγομένας διανοητικὰς ἡμῶν δυνάμεις ἀσκοῦσι καὶ ἀναπτύσσουσι, τὸ δὲ τῆς ψυχῆς ἦθος καὶ φρόνημα μορφώνουσι καὶ βελτιοῦσι, τὴν δὲ θρησκείαν βεβαίαν καὶ ἐδραῖαν ὑποστηρίζουσι καὶ εὐσταθοῦσιν. Ἐπειδὴ ἂν καθῆκον παντός ἀνθρώπου καὶ χρέος εἶνε νὰ ἀναπτύσῃ καὶ ἐκπαιδεύῃ τὰς νοητικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ δύναται νὰ συνεισφέρει τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν καθολικὴν πρόοδον καὶ βελτιώσιν, πρὸς ἣν καὶ ἐκλήθη εἰς τὴν ὑπαρξίν ὑπὸ τοῦ οὐδὲν εἰς μάτην ποιούντος Δημιουργοῦ· καὶ ἂν ἔργον ἐκείνης τῆς ψυχικῆς δυνάμεως ἥτις ἰδίως νοῦς καλεῖται εἶνε νὰ εὐρίσκῃ τὰς ὁμοιότητας καὶ ἀνομοιότητας τῶν ὄντων, καὶ οὕτω νὰ ἀποτελῇ τὸν συλλογισμὸν καὶ νὰ θεωρῇ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ὄντων. — αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ ἰδίως ἡ φυσικὴ ἱστορία, εἶνε τὸ μόνον ἀρμόδιον

πρὸς ἀσκήσιν τῆς ψυχικῆς ταύτης δυνάμεως ὄργανον, ἐπειδὴ πρὸς τὰς ἄλλαις ὠφελείαις ἔχει ἢ σπουδὴ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ τοῦτο τὸ ὠφέλιμον, ὅτι δεικνύει πῶς ἀνευρίσκονται τὰ κοινὰ καὶ τὰ μὴ κοινὰ καὶ ἡ ἀλληλουχία τῶν ἐν τῷ ὀργανικῷ καὶ ἀνοργάνῳ κόσμῳ ὄντων, καὶ οὕτω δι' εὐοπτοτέρων καὶ καταληπτοτέρων μέσων ἀσχεῖ τὸ διανοητικὸν ἡμῶν καὶ πρὸς τὸ διανοεῖσθαι περὶ τὰ ἄλλα ἀπλῶς νοητὰ ὄντα· διότι πᾶσα γνῶσις, συμφωνοῦσα καὶ συνάδουσα πρὸς τὸ γνωστόν, συνίσταται εἰς τὸ εἰδέναι τοὺς τε ἰδίους τοῦ εἰς ὃ ἀναφέρεται γνωστοῦ χαρακτῆρος καὶ τοὺς κοινούς πρὸς ἄλλα γνωστὰ καὶ ὅμοια αὐτῷ.

Πρὸς δὲ καὶ πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς τῶν νέων ἀρμόζει ἡ σπουδὴ τῆς ἐπιστήμης ταύτης· ἐπειδὴ ἡ ἑτέρα τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἡγουν τὸ φανταστικὸν τῆς ψυχῆς, ἡ ἐκείνη ἡ δύναμις αὐτῆς, ἥτις παριστᾷ ἡμῖν ἐν τῷ διανοεῖσθαι μορφὰς καὶ σχήματα καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως εἶπειν, τὰς ὁποίας ἐκφράζομεν εἰς ἄλλους ἰδέας ἡμῶν, καταληπτοτέρας κατασταίνουσα αὐτάς, ἀκμάζει εἰς τοὺς νέους καὶ ἐνεργότερον εἶνε καὶ δραστηριώτερον παρὰ τὸν νῦν, ὅστις καὶ αὐτὸς εἰς τὰς ἐνεργείας του βοηθὸν ἀναπόσπαστον ἔχει τὸ φανταστικόν, διότι τοῦτο παριστᾷ αὐτῷ τὰ ὄντα, περὶ ὧν συλλογίζεται, καὶ τοῦτο διδει μορφήν καὶ σχῆμα εἰς τοῦ νοῦς τὰ εὐρήματα. Διὰ τὴν κατάστασιν δὲ ταύτην τοῦ φανταστικοῦ παρὰ τοῖς νέοις εἶνε καὶ ἐκεῖνο τὸ μάθημα σκοπιμώτερον πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ ἀρεστότερον εἰς αὐτούς, τὸ ὁποῖον καὶ τροφὴν παρέχει καὶ ἀσκήσιν ἀρμόζουσαν πρὸς τὴν ψυχικὴν αὐτῶν κατάστασιν. Ὅτι δὲ τοιοῦτον μάθημα ἄλλο ἀρμυδιώτερον παρὰ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν δὲν ὑπάρχει, τοῦτο ὁμολογεῖ ἤδη ἡ ὀρθὴ καὶ κατὰ φύσιν παιδαγωγία. — Καὶ αὐταὶ μὲν εἶνε, κύριοι, αἱ ὠφελείαι, τὰς ὁποίας παρέχουσι εἰς τὰς διανοητικὰς ἡμῶν δυνάμεις αἱ ἐπιστῆμαι αὐταί.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἦθος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ φρόνημα βελτιοῦσι αἱ περὶ τὴν φύσιν σπουδαί. Καὶ τῷ ὄντι, ἂν ἡ ἀκρίβεια καὶ ἀλήθεια τῶν γνώσεων ἀποτελοῦσι τὸν ἀνδρα εὐσταθῆ καὶ μὴ παράφορον, ἀλλ' εὐστοχον εἰς τὰς δικνοίας του, εὐστοχον εἰς τοὺς συλλογισμούς του, οὐδὲ ὑπερεκτιμητὴν μὲν ἑαυτοῦ καὶ οἰηματίαν, καταφρονητὴν δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ὀλιγῶρον, — ἐκεῖναι μάλιστα αἱ γνώσεις εὐστοχώτεραι εἶνε καὶ ἀποτελεστικώτεραι τοῦ καλοῦ τούτου, εἰς τὰς ὁποίας εὐοπτότερον καὶ κατανητότερον διακρίνεται τὸ βέβαιον καὶ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ἀβεβαιοῦ καὶ ἀναληθοῦς ἐν αὐταῖς· ἐπειδὴ ὁ μαθὼν νὰ διακρίνῃ ταῦτα εἰς τὰς ἑαυτοῦ γνώσεις, ἐκεῖνος καὶ σπανιώτερον ὑπερεκτιμᾷ ἑαυτὸν καὶ ὀλιγώτερον ἀμαρτάνει εἰς τὸν πρακτικὸν αὐτοῦ βίον, καὶ ὄχι μόνον ἀβλαβέστερος ἀλλὰ καὶ ὠφελιμώτερος καὶ εὐχρηστότερος γίνεται καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ πρὸς τὴν πᾶσαν ἀνθρωπότητα ἀπλῶς, διότι ὁ τοιοῦτος, π. χ. ἀποφεύγει μὲν νὰ κρίνῃ ταχέως καὶ κατακρίνῃ ἐμμονώτερος ὢν εἰς τὴν διαγνωσιν τῆς ἀληθείας, ἀποφεύγει δὲ νὰ ἀπαιτῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ πλείονα τῆς ἀξίας καὶ νὰ πλεονεκτῇ, σπουδάζει δὲ καὶ βελτιῶν νὰ γίνεταί πάντοτε ἑαυτοῦ, γινώσκων ἴδη

* Ἐν τῷ χειρογράφῳ ἐν παρενθέσει ἀναγράφεται:

«Δὲν ἐξέδωκα αὐτόν, μὴ θέλων νὰ ὁμοιάσω τῇ ἀλεκτορίδι, ἥτις μὲν ὡσοκῆσασα ἐκχωρεῖ τὸν κόσμον».

ἐξ ἰδίας πείρας, ὅτι ἡ βελτιώσις ἀπειρος, ἀπειρος ἢ ἐπιστήμη, δι' ἣν ἐδύνατο νὰ ἐπαίρεται, ἐπειδὴ ἀπειρον καὶ τὸ θεῖον, τοῦ ὁποίου ἔκφρασις εἶνε ἢ ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ ἐρευνημένη ἀλήθεια, καὶ διὰ ταῦτα διηνεκῆς πρέπει νὰ ᾔησθε καὶ ἡ μελέτη καὶ πρόοδος. "Ὅτι δὲ ἄλλαι ἐπιστῆμαι παρὰ τὰς περὶ τὴν φύσιν δὲν δύνανται κάλλιον ν' ἀποτελέσωσι τὴν ὀγκλοποιάν ταύτην, εἶνε πρόδηλον· ἐπειδὴ, τίνες ἄλλαι δεικνύουσαι ἡμῖν τὸ μὴ εὐκολόν τῆς εὐρέσεως τῆς ἀληθείας, μὰς ἀναγκάζουσιν, οὕτως εἰπεῖν, νὰ εἴμεθα μὲν περὶ τὸ κρίνειν βραδύτεροι καὶ προσεκτικώτεροι καὶ ἀπρόπτωτοι, νὰ ὀμολογῶμεν δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς ἄλλους τί μετ' ἀληθείας καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ ἀντικείμενον εὐρεῖν ἢ διανοητικὴ ἡμῶν ἐργασία, καὶ τί μένει δι' αὐτὴν ἀνέφικτον καὶ ἀκατάληπτον καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμιν τοῦ πεπερασμένου ἡμῶν νοός;

Καὶ τὸν φιλόσοφον δὲ αὐτὸν δύνανται πολλάκις αἰ ἐπιστῆμαι αὐταὶ νὰ καταδειξῶσιν, ὅτι ὑπερμεγίστην ἐνίστε ἀποδίδει εἰς τὸν νοῦν του δύναμιν καὶ ἰσχύει θέλει νὰ ἐνδύθῃ πτερά, ὅταν ὑπὸ ἀλαζωνείας νομίζῃ ὅτι δύνανται δῆθεν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ νὰ ἐπινοήσῃ οὐ μόνον τῶν λογοθεωρητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῷ ὕλικῳ κόσμῳ πραγμάτων τὸν διάκοσμον, ἀπρόσεκτος καὶ ἀφροντής ὅλως καὶ καταφρονητής πρὸς τὴν πραγματικὴν αὐτῶν καὶ ἀληθῆ διάθεσιν καὶ διάταξιν. Ἦδη δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ ἐνιαῖον ἐκεῖνο ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ μεγαλοφύιᾳ καὶ μεγαλονοίᾳ φαινόμενον, τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄντως μέγιστον καύχημα καὶ ἀγλαίσμα, οὐ μόνον τοῦ λογικοῦ τὴν ἐμβριθειαν ὡς πρὸς τὰ τοῦ κόσμου τούτου κατενόησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων εἰπὼν· «Τῇ αἰσθήσει μάλλον ἢ τῷ λόγῳ πιστευτέον, καὶ τοῖς λόγοις, ἐὰν ὀμολογούμενα δεικνύουσι τοῖς φαινόμενοις». Καὶ ὁ Harvey δὲ εἶπε· «Nolo mihi, de generatione animalium scribenti, quicquam credas ipsos oculos tuos mihi testes et iudices appello. Quoniam enim sciendia omnis iis principiis innititur, quae ex sensu compertis originem ducunt· singulari cura enitendum, ut per frequentes animalium dissectiones eadem perspecta et explorata habeas. Pecies si feceris, opinionem quidem tumidam et fluctuantem acquires· solidam autem certamque scientiam consequeris». Καὶ ὁ Swammerdam δὲ, ὁ γράψας τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο σύγγραμμά, τὴν Βίβλον τῆς φύσεως, λέγει εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν· «Ἐλευσίνως καὶ μεγάλως νὰ πλανώμεθα εἶνε δυνατόν, ὅταν ἀφίνοντες τὴν καταπιστοῦσαν ἡμᾶς πείραν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀκολουθῶμεν μόνον τοῦ νοός ἡμῶν τὰ ἐπινοήματα». Καὶ εἶχον δίκαιον νὰ εἴπωσι ταῦτα οἱ ἄνδρες οὗτοι· ἐπειδὴ, καθὼς δὲν δυνάμεθα, ὀρθῶς φρονούντες, νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ὑπαρξίν τοῦ πνευματικοῦ, παρομοίως δὲν δυνάμεθα οὐδὲ τὴν τοῦ ὕλικου νὰ ἀρνηθῶμεν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅλως νὰ ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τὴν σπουδὴν ἡμῶν καὶ νὰ καταφρονήσωμεν, καθὼς ἀμφοτέρων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δημιουργοῦ γεννηθέντων. Παράδειγμα δὲ τῶν λόγων μας, ὅτι ὁ φιλοσοφῶν περὶ τῆς φύσεως, χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν νὰ προσέξῃ,

δύνανται πολὺ νὰ ἀπέχῃ τοῦ ἀληθοῦς, εἰμποροῦμεν ἐκ τῶν πολλῶν ἐν νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι οἱ περὶ τὸν Καρτέσιον ἐπινοήσαντες αὐτοὶ ζῶον ἀπλοῦν, ἐξ οὗ δῆθεν τὰ ἐπίλοιπα σύγκεινται, δίκην φλοιδῶν κρομμύου εἰς ἄλληλα ἐμβεβλημένα, πλείστον ἐχάρησαν μαθόντες, ὅτι ὁ Leeuwenhoek ἀνεκάλυψε διὰ τοῦ μικροσκοπίου του ζῶον εἰς ἄλληλα ἐμβεβλημένα καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν δῆθεν ἐπικυροῦντα· ἀλλ' ὅμως οὔτε τὰ ζῶον ἐκεῖνα τοῦ ἐφευρετοῦ τοῦ μικροσκοπίου L. εἶνε ἀπλᾶ, ὡς ἐσφαλμένως ὑπελήφθησαν, ἀλλὰ κοινωνία ζῶον πολλῶν, διὰ πλοκάμων συνεχόμενων πρὸς ἄλληλα καὶ σφαῖραν ἀποτελούντων, οὔτε εἰσέτι εὐρέθῃ ζῶον ἀπλοῦν, οὐδ' ἴσως θὰ εὐρέθῃ ποτὲ τοιοῦτον, ὅσον κ' ἐὰν ὑποθέσωμεν περισσότερον τελειοποιημένον τὸ μικροσκοπίον.

Καὶ τὴν θρησκείαν δὲ ὑποστηρίζουσιν αἱ ἐπιστῆμαι αὐταὶ καὶ ἐπαληθεύουσιν· ἐπειδὴ τίνες ἄλλαι δύνανται σαφέστερον νὰ δεῖξωσι τοῦ μὲν Θεοῦ τὸ πάνσοφον καὶ παντοδύναμον καὶ πανάγαθον, τὸν δὲ Θεολόγον, καὶ μάλιστα τὸν πρακτικόν, ὀλιγώτερον ἀκοτελεστικόν, ἐὰν διὰ λόγου μόνον πτερόεντος θέλῃ νὰ πκραστήσῃ τὰ προσόντα τοῦ Θεοῦ ταῦτα, χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ ἐκ τῶν πανσόφων καὶ πανχάθως διατεταγμένων τεχνημάτων καὶ ποιημάτων νὰ ὑποδείξῃ τὸν τεχνήτην καὶ ποιητήν; Ἦ δὲ τί τοῦ μὲν Φειδίου τὴν μεγαλόνοιαν καὶ εὐφυίαν θέλομεν νὰ ἀνεύρωμεν καὶ ἐκ μόνου τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς αὐτοῦ, τοῦ δὲ Θεοῦ τὰ ἔργα ὀλιγοῦμεν καὶ ἀνάξια κρίνομεν πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκεῖνου, καίτοι ὑπὸ πανσόφου πανσόφου μόνον, καὶ ὑπὸ ἐντελεστάτου ἐντελεστάτων ἔργων γινόμενον; Δὲν πρεσβύομεν βέβαια οὐδ' ἡμεῖς ὅτι πρέπει ὁ Θεολογῶν νὰ λαμβάνῃ τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας ἀμέσως ἀπὸ τὴν φύσιν, ἐπειδὴ καθῆκον αὐτοῦ ἀναγκαῖον καὶ ὀρθόν εἶνε νὰ ἄρχεται ἀπὸ αὐτῆς τῆς θείας χριστιανικῆς ἀποκαλύψεως, καθὼς ὑψίστης καὶ ἀνωτάτης, καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ λαμβάνῃ ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας, καὶ εἰς αὐτὴν νὰ ἀποδεικνύῃ ὑπάρχουσιν τὴν αἰτίαν καὶ ρίζαν αὐτῶν· ἀλλ' ὅμως αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ὑπέδειξεν ὅτι πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὴν φύσιν, διὰ νὰ εὐρίσκωμεν εἰς αὐτὴν παραδείγματα τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ Ἰσὺν γὰρ ἦ ἐν τῇ φύσει ζωῆ, ἢ ἀλληλουχία τῶν δημιουργημάτων, ἢ κατὰ πρόοδον σειρά τῶν ὀργανισμῶν, ἢ περὶ τὰ ζῶα οἰκονομία, καὶ πλείστα ἄλλα, δὲν δύνανται νὰ γείνωσι πηγὴ ἀνεξάντλητος, ἐξ ἧς νὰ ἀπαντῆ μὲν τὰ πρὸς ζωοποίησιν τῶν ἰδεῶν του ὁ Θεολογῶν, νὰ ἐνισχύεται δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐπάγγελμα, καὶ νὰ παρουσιάζῃ εἰς τοὺς ἀκρατάς του νέας πάντοτε καὶ ποικίλας εἰκόνας, ὀφθαλμοφανῶς δεικνύουσας τὸ πάνσοφον τοῦ ὑψίστου δημιουργοῦ καὶ παντοδύναμον καὶ πανάγαθον*; Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, λέγει γεωλόγος τις, χρῆζει στερεοῦ τινος σημείου καὶ βεβαίου, ἐξ οὗ νὰ ἀναχωρῇ εἰς τὰς ἐνεργείας του, εἰς ὃ νὰ ἐπανέρχεται ἔπειτα ἀποκαμῶν, διὰ νὰ ἀναλαμβάνῃ πάλιν ἀπ' αὐτοῦ νέας δυνάμεις. Σημεῖον δὲ τοιοῦτον εἶνε ἡ πίστις. Ἄλλ' ἐὰν τὸ ὑποστηρίγμα τοῦτο διασειεταί, ἐὰν καὶ πτώσις ἐπαπειλῆ-

* Πρὸς Ρωμ. 1, 20—21 ψαλ. 16' 1, κτλ. ΡΜΗ' 3 κτλ.

ται αὐτῶ, τότε καθήκον ἡμῶν εἶνε νὰ πληθύνωμεν καὶ ἐνδυναμώνωμεν καὶ ἰσχυροποιώμεν τὰ στηρίγματα αὐτῆς, διὰ νὰ δύναται νὰ ἀποκρούῃ τὰς ἐφορμήσεις καὶ προσβολάς. Ἡ μὲν πίστις δυνατόν νὰ ταλαντεύεται, ὄχι ὁμως καὶ ἡ πεποίθησις, ἐπειδὴ αὐτὴ σταθερὰ καὶ στερεὰ καὶ ἀκλόνητος ἴσταται. Ἄλλ' ἄρα γε πόθεν ἄλλοθεν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τοιαύτην πεποίθησιν, πόθεν ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς φύσεως; Ἡ φύσις μᾶς διαβεβαίωσι καὶ καταπιστοῖ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑψίστου, τοῦ παντοκράτου, τοῦ παναγάθου, τοῦ πανσόφου ἐκείνου ὄντος· ἡ φύσις μᾶς δεικνύει, ὅτι οὐδὲν μᾶτῃν, ἀλλὰ τὰ πάντα πρὸς σκοπὸν εὐσκοπον ὑπάρχουσιν· ἡ φύσις μᾶς διδάσκει, ὅτι ἡ γῆ καὶ πᾶν ὅ, τι αὐτὴ φέρει τοῦ ἀνθρώπου ἕνεκα ἐδημιουργήθησαν· ἡ φύσις εὐγενεὺς πληροὶ ἡμᾶς ὑπερηφανείας, ἀποκαλύπτουσα ἡμῖν τὴν ἐπὶ γῆς σημαντικότητά ἡμῶν καὶ ἀξιολογότητά· ἡ φύσις ἀνωτέρους καθιστᾷ ἡμᾶς παντὸς πόνου καὶ ταλαιπωρίας, καὶ ἐνθέους μᾶς ἀποτελεῖ, γινόμενη ἀφορμὴ νὰ προνοῶμεν μέλλοντα τινὰ ὑψηλὸν προορισμόν. Καὶ τοιαύτη ἐπιστήμη δύναται ἄρα γε νὰ μὴν ἔχη πολὺ τὸ διάφορον; Καὶ δύναται ἡ θεωρία τῆς συστάσεως καὶ καταστάσεως τῆς γῆς ἀνωφελῆς νὰ ἦνε ἀφ' οὗ τόσο ἐμβριθῆ, τόσο ἀρεστά, τόσο ἐνθουσιαστικὰ ἀποτελέσματα δύναται δι' αὐτῆς νὰ προσκτηθῶσιν; Καὶ ταῦτα μὲν ὁ οὐκ ἄσημος ἐκείνος γεωλόγος. "Ὅτι δὲ αἱ ἐπιστήμαι αὗται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑψίστου ἐκείνου ὄντος καὶ δημιουργοῦ τοῦ παγκάλου τούτου παντὸς ἀνευδοιάστως μᾶς πληροφοροῦσι, καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν καρδίαν ἀγαθοποιοῦσι, τοῦτο μᾶς δεικνύει ὡς ἐν κατόπτρῳ ἡ ἀγαθότης πάντων τῶν ἀληθῶν φυσιολόγων. Πᾶν δημιούργημα φέρει τύπον τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ του καὶ ὑπενθυμίζει ἡμᾶς ἐξ ἀνάγκης περὶ τοῦ Δημιουργοῦ, ἐὰν θεωρῶμεν αὐτὸ εἰς τὴν ζωηρότητά του, εἰς τὴν σκοπιμότητά του, εἰς τὴν ἐντέλειάν του. Πρὸς δὲ ποίων ἄλλων ἐπιστημῶν ἢ ἱστορίας μᾶς ἀναγράφει περισσοτέρους ἄνδρας ὑπὸ θεοῦ ἔρωτος θύμα πρόθυμον γενομένους ὑπὲρ τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἐν αὐταῖς ἀληθείας; Πλὴν τῆς ιδέας τῆς τιμῆς καὶ τῆς θρησκείας, οὐδεμίαν ἄλλη ἔχει νὰ δεῖξῃ τόσοσους τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς κακοπαθήσαντας καὶ οὕτως εἰπεῖν μαρτυρήσαντας, ὅσους ἢ περὶ τὴν φύσιν ἐπιστήμη. Δὲν εἶνε ἀνάρμοστον τὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι εἰς τοῦ Εὐρίπου τὸν ροῦν πίπτει, καὶ οὐδὲν λογίζεται τῆς ζωῆς του τὸν κίνδυνον, ἐπειδὴ δὲν δύναται πλέον νὰ πληρώσῃ τὸν δικακῆ πόθον του πρὸς τῆς περὶ αὐτοῦ ἀληθείας τὴν εὐρεσιν.—Εἰς τὸν φλογόβλον τοῦ Οὐεσουίου φάρυγγα ἄτρομος προσέρχεται ὁ Πλίσιος, ἐπειδὴ μέγιστον ἔχει πόθον νὰ καταμάθῃ τὴν ἀρχὴν τῶν φλογῶν αὐτοῦ, καίτοι προφανέστατον βλέπων τῆς ζωῆς του τὸ τέλος.— Αἰσθάνεται καθ' ἐκάστην φθειρομένους τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ Huber, καὶ ὅμως δὲν φέιδεται αὐτῶν, ἀλλ' ἐμμένει ἀνερευῶν τὴν μονοκρατορικὴν οὕτως εἰπεῖν πολιτείαν τῶν μελισσῶν, ἕως οὗ τυφλοῦται, καὶ τυφλὸς ἐμμένει πάλιν, ἀλλὰ δι' ἄλλοτριῶν ὀφθαλμῶν ἀνερευῶν αὐτὴν, ἐπειδὴ ἄσβεστον ἔχει πόθον νὰ καταμάθῃ τὴν ἐν τοῖς ζῴοις τούτοις ἐκφαινομένην τοῦ θεοῦ πανσοφίαν.— Ἀπόκληρος κινδυνεύει νὰ γείνη ὑπὸ τοῦ

πατρός του ὁ Swammerdam, καὶ ἐνδεῆς ἐπὶ τέλους διαζῆ, ἐπειδὴ χεῖρονα μὲν τίθεται πάντα τᾶλλα, κατ' ἀξίαν δὲ τιμᾷ τὴν ἀνεκφραστον ἡδονήν, τῆς ὁποίας ἀπολαύει, τὴν πανσοφίαν τοῦ τῶν πάντων Δημιουργοῦ καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις αὐτοῦ ζῴοις δημιουργήμασιν ἀνερευῶν καὶ παρατηρῶν, καὶ πρῶτος ἀποδεικνύων ὅτι καὶ αὐτὰ τῶν ζῴων τὰ ἐσφαλμένως ἀτελῆ τῶς λεγόμενα ἐντελέστατα εἶνε καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ οὕτως ἐπαληθεύων τὴν μεταφυσικὴν ἀρχήν, ὅτι ὑπὸ ἐντελεστάτου Δημιουργοῦ ἐντελέστατα μόνον δημιουργήματα νὰ δημιουργηθῶσι δύναται. Ἀδιαφορεῖ καὶ ἐκουσίως ἀναίσθητῆ πρὸς τὴν προπετιή κρίσιν τινῶν προσοχιζόντων εἰς νέας ἀληθείας ὁ πολύνους καὶ πολυμαθὴς Ehrenberg καὶ μακρὰς καὶ χρονίους καὶ πολυκινδύνους κάμνει περιηγήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ τῶν συνοδοιπόρων του στερεὶ αὐτὸν ὁ θάνατος, καὶ μόνος ἀπομένει εἰς ἔθνη βάρβαρα, ἀλλ' ἐπανερχεται εὐκλεέστερος εἰς γερμανικὰς Ἀθήνας, καὶ διὰ τοῦ μικροσκοπίου του ἀποδεικνύει μὲν τὴν πανσοφίαν τοῦ Ὑψίστου καὶ Μεγίστου καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μικροτάτοις καὶ τῷ ψιλῷ ὄμματι ἀράτοις τῶν ζῴων ἐκφαινομένην, ἀποδεικνύει δὲ τὸν ἀνθρωπὸν ὄργανον θαυμασίον καὶ δαιμόνιον, καθ' ὃ δυνάμενον νὰ γνωρίσῃ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ κατασκευαστὴν καὶ δημιουργόν, καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι πᾶν ἐν τῇ φύσει ὡς ἑνὰς ἐκλαμβάνομενον εἶνε καὶ θυγάτηρ ἀπείρου, καθ' ὃ ὑπὸ ἀπείρου γεννηθεῖσα, καὶ μήτηρ δὲ ἐτέρου ἀπείρου, καθὸ ἀπειρόν τι ἐμπεριέχουσα, τοῦ ὁποίου τὸ τελευταῖον στοιχείον ἀδυνατεῖ νὰ εὕρῃ ὁ ἀνθρώπος.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

Τὸ ἐπόμενον ἀρθρίδιον ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἀ κ ρ ο π ὀ λ ε ι» ἐξ ἧς μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως τὸ ἀναδημοσιεύομεν, θερμῶς εὐχαριστοῦντες αὐτὴν διὰ τὴν ἐπιεικῆ κρίσιν, ἣν περὶ τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ ἐκφέρει :

ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΑΙ Ο «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ»

Ἐὰν τις ἐπεχειρεῖ ἐν ἀναδρομῇ τῶν κατὰ τὸ ἐκπνεύσαν ἔτος νὰ συλλέξῃ ἐπὶ ταῦτά πᾶσαν ἐν Ἑλλάδι πρῶτον, εἴτε ὕλικὴν καὶ βιομηχανικὴν, εἴτε πνευματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν, ἐζήτει δὲ ἐκάστης ἐπιστήμης νὰ ἀναγράψῃ ἰδίᾳ τὴν συντελεσθεῖσαν ἐργασίαν, θὰ παρήρχετο ὅλους τοὺς κλάδους τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν χωρὶς οὐδὲν ἀξίον λόγου ἐπ' αὐτῶν νὰ παρατηρήσῃ, οὐδὲ θὰ ἀπήντα, ἄλλο ἔδαφος ἀυχηρότερον διὰ τὰς ἐπιστήμας αὐτάς τοῦ ἑλληνικοῦ. Διότι αἱ ἑτέλικαι ἐπιστήμαι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν σήμερον τὴν βάσιν αὐτὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ θέμελλον τῆς ἀναπτύξεως παντὸς ἐξηγενησμένου ἔθνους, ἐν Ἑλλάδι οὐ μόνον δὲν ἀναπτύσσονται, οὐ μόνον δὲν διαδιδόνται, οὐ μόνον δὲν καρποφοροῦσι, ἀλλὰ καὶ περιφρονοῦνται, ἀλλ' ἀποδιώκονται, ἀλλὰ παρεχόμεναι δὲν γίνονται δεκταί.

Εἰς τάφος λοιπὸν ἐπιστημονικὸς χαιῶν πρὸ τῶν ποδῶν παντὸς ἐπιχειροῦντός τι ὑπὲρ αὐτῶν, ἐν μέγα νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ θάπτομεν αὐτὴν τὴν φύσιν, ἰδοὺ τί παριστᾷ σήμερον ἡ Ἑλλάς ἡ κλεινὴ, ἡ μήτηρ τῶν μεγαλοφυῶν ἀν-